

Kunst en concurrentie

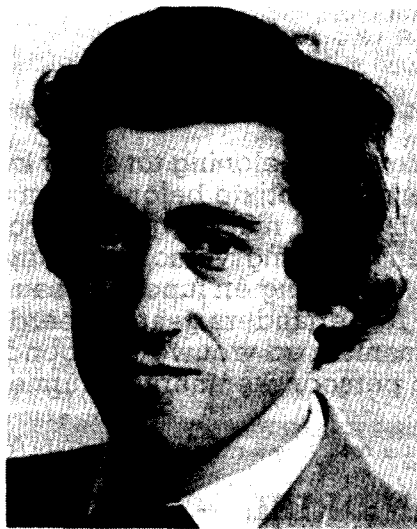
De economische en de artistieke visie op de wereld lijken mijlenver uit elkaar te liggen. Toch zijn er meer raakpunten tussen de economie en de kunst dan op het eerste gezicht lijkt. De econoom houdt zich bezig met het probleem hoe met beperkte middelen een maximaal resultaat te bereiken. De kunstenaar worstelt met de beperkingen van zijn uitdrukkingsmogelijkheden om op een zo volmaakt mogelijke wijze gestalte te geven aan zijn ideeën en aan zijn gevoelens. In beide gevallen gaat het om het bereiken van maximaal resultaat met beperkte middelen.

Aangezien de basishouding van de kunstenaar en van de ondernemer dezelfde is zal het niet verwonderen dat economie en kunst elkaar ontmoeten op vele andere terreinen. Neem de rol van de concurrentie bij voorbeeld. We hebben soms de indruk dat de wereld van de kunst niet wordt gekenmerkt door concurrentie, maar door zachtere verhoudingen tussen mensen. Niets is minder waar. De kunstenaar wordt in feite geconfronteerd met hetzelfde probleem als de ondernemer. Elke kunstenaar moet andere overtuigen van de kwaliteit van zijn kunst. Zonder erkenning krijgt de kunstenaar niet de middelen om zich aan zijn kunst te kunnen wijden.

Een probleem voor de kunstenaar is, dat hij niet de enige is die denkt dat hij een belangrijke boodschap heeft. Kunstenaars moeten dus concurreren om de aandacht van het publiek. En deze concurrentie tussen kunstenaars zal niet noodzakelijk minder hard zijn dan de concurrentie op prozaïsche markten.

Toen de koningen, prinses en bisschoppen nog de scepter zwaaiden, werd de concurrentieslag tussen de kunstenaars uitgevochten in de paleizen. Er was in die tijd een grote concentratie van macht en vermogen. Kunstenaars konden slechts doorbreken als ze erkenning genoten van de heersers. Deze deelden dan wat kruimels van hun pracht en praal toe aan de kunstenaars, en bonden hem op die manier aan zich. In ruil hiervoor gebruikte de kunstenaar zijn talent om de heerser te verheerlijken. Deze situatie betekende een buitengewone stimulans voor de kunst. Dit hoeft geen verwondering te wekken. Heersers was er veel aangelegen als een goed mens de geschiedenis in te gaan. Zij waren dus geneigd de beste talenten om zich heen te verzamelen. Bovendien kwam de kunst in hun paleizen terecht, en daar wensten zij geen middelmaat.

P. de Grauwe

De kunstenaar van vandaag zou een dergelijke relatie met zijn opdrachtgever verwerpen als een onaanvaardbare aantasting van zijn artistieke vrijheid. Hoe is het zover gekomen? Het kapitalisme heeft de kunstenaar bevrijd van het juk van de heerser. De kunstenaar kan nu dank zij de opkomst van een brede middenklasse van mensen die het zich kunnen permitteren kunstwerken te kopen, de persoonlijke band met de heersers verbreken. In plaats van in dienst te treden van een kleine elite kan hij nu werken voor een markt. Een anonieme markt. Deze ontwikkeling bracht een groot voordeel voor de kunstenaar met zich mee. Hij verwierf meer artistieke vrijheid, omdat hij niet meer gebonden was aan een kleine elite. Hij kon nu zelf de inhoud van zijn kunst bepalen, zonder compromissen te moeten sluiten.

Toch verdween de dwang van de concurrentie niet. Integendeel, om erkenning te krijgen moet hij nu een breed publiek overtuigen van zijn kwaliteiten. En dit blijkt niet zo gemakkelijk te zijn.

Deze evolutie wordt in artistieke kringen dan ook met gemengde gevoelens ervaren. Enerzijds heeft het bestaan en de groei van een anonieme markt het mogelijk gemaakt dat de kunstenaar een ongekennde artistieke vrijheid kon veroveren, anderzijds heeft de succesvolle kunstenaar de knusse relatie met de macht verloren. Vroeger kon hij nog delen in de pracht en praal van het gezag, nu wordt hij gedwongen om zijn artistieke productie te verkopen aan een anonieme massa, voor wie hij dikwijls slechts minachting heeft.

We hebben hier dus een groot probleem. Aan de ene kant wil de kunstenaar in geen geval terugkeren naar een situatie waarin hij met handen en voeten gebonden is aan de heerser. Aan de andere kant heeft hij een groot wantrouwen, ja zelfs vijandschap tegenover het marktsysteem dat de inhoud van wat goede kunst is laat bepalen door een anoniem publiek. Het liefst zou hij een systeem willen dat de voordelen biedt van het ancien regime, zonder het nadeel, van verlies aan artistieke vrijheid. Kan de overheid in een moderne democratie deze verzuchtingen van de artistieke wereld tegemoetkomen? Twee kanttekeningen zijn hierbij op hun plaats.

Ten eerste is het de vraag of de overheid in een moderne democratie in staat is om talent te ontdekken en te stimuleren, 'to pick the winner' zoals de Engelsen dit noemen. Het lijkt mij dat de overheid vandaag met een zekere handicap vertrekt in vergelijking met de heerser in het ancien regime. Zoals ik eerder betoogde, stimuleerde deze laatste de kunst vanuit zijn eigen persoonlijk belang. Hij wenste de beste kunstenaar aan het hof omdat hij zelf van het kunstprodukt moest genieten en omdat hij in de kunst een middel zag om een goede naam te krijgen. Aan de overheid vandaag wordt gevraagd om de kunst te stimuleren in naam van het algemeen belang, een uitermate abstract begrip. Of die overheid daartoe in staat is, is onduidelijk. In elk geval kan worden gesteld dat de successen met het moderne kunstbeleid in België beperkt zijn.

Mijn tweede kanttekening over de rol van de overheid is dat in een systeem waar deze overheid door subsidies de kunst stimuleert, de concurrentie niet verdwijnt. Kunstenaars worden in een dergelijk systeem verplicht te ijveren voor de erkenning door een bureaucratie en politieke elite. De concurrentie in deze politieke markt is niet noodzakelijk minder intens dan in de andere markt. Het is belangrijk dit in te zien wanneer we aan de overheid een actieve rol willen toebedelen in het stimuleren van de kunst.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'De Grauwe', with a long, sweeping underline.